

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ДО ВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА РІВНІ

© 2014 РУДНІЧЕНКО Є. М.

УДК 338.24

Рудніченко Є. М. Адаптація системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання: сутність та рівні

У статті досліджено основи адаптації підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання в контексті біоорганізаційного підходу. Визначено сутність терміна «адаптація» та його міждисциплінарну експансію у сферу економічної безпеки. Основним завданням статті є визначення сутності та рівнів адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання. Для забезпечення успішного функціонування підприємства в умовах змінного впливу суб'єктів митного регулювання має відбутися саме адаптація системи економічної безпеки – насичення її новим змістом, складом елементів, пристосування її до нового впливу суб'єктів митного регулювання, а вже адаптація системи економічної безпеки має стати основою для адаптації підприємства в цілому. У статті пропонується адаптацію розглядати дуально: з одного боку, як «відповідь» системи економічної безпеки підприємства на деформуючий вплив з боку суб'єктів митного регулювання в межах біоорганізаційного підходу (фактично, у такому разі можна говорити про певний ектогенез підприємства у часі); з іншого боку – як сукупність конкретних прогнозованих і заздалегідь конструйованих дій та заходів на підприємстві в межах механістичного підходу. Запропоновано чотири рівні адаптації системи економічної безпеки до впливу суб'єктів митного регулювання: епістемологічний, прагматичний, інструментальний та організаційний.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, адаптація, суб'єкти митного регулювання.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

Рудніченко Євгеній Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Хмельницький національний університет (вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна)

E-mail: boretsmagistr@rambler.ru

УДК 338.24

UDC 338.24

Рудніченко Е. Н. Адаптация системы экономической безопасности предприятия к влиянию субъектов таможенного регулирования

В статье исследованы основы адаптации предприятия к воздействию субъектов таможенного регулирования в контексте биоорганизационного подхода. Определена сущность термина «адаптация» и его междисциплинарная экспансия в сферу экономической безопасности. Основной задачей статьи является определение сущности и уровней адаптации системы экономической безопасности предприятия к воздействию субъектов таможенного регулирования. Для обеспечения успешного функционирования предприятия в условиях изменения влияния субъектов таможенного регулирования должна происходить именно адаптация системы безопасности – насыщение ее новым содержанием, составом элементов, приспособление к новому влиянию субъектов таможенного регулирования, а уже адаптация системы безопасности должна стать основой для адаптации предприятия в целом. В статье предлагается рассматривать адаптацию дуально: с одной стороны, как «ответ» системы безопасности предприятия на деформирующее влияние со стороны субъектов таможенного регулирования в пределах биоорганизационного подхода (фактически, в таком случае можно говорить об определенном эктогенезе предприятия во времени); с другой – как совокупность конкретных прогнозируемых и заранее конструируемых действий и мероприятий на предприятии в рамках механистического подхода. Предложено четыре уровня адаптации системы безопасности к воздействию субъектов таможенного регулирования: эпистемологический, прагматический, инструментальный и организационный.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, адаптация, субъекты таможенного регулирования.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 9.

Рудніченко Євгеній Николаевич – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента, Хмельницкий национальный университет (ул. Институтская, 11, Хмельницкий, 29016, Украина)

E-mail: boretsmagistr@rambler.ru

Rudnichenko Yevhenii M. Adaptation of the System of Economic Security of an Enterprise to Influence of Subjects of Customs Regulation

The article studies foundations of enterprise adaptation to the impact of subjects of customs regulation in the context of the bio-organisational approach. It identifies essence of the “adaptation” term and its inter-disciplinary expansion into the sphere of economic security. The main task of the article is identification of the essence and levels of adaptation of the system of economic security of an enterprise to the impact of subjects of customs regulation. In order to ensure successful enterprise functioning under conditions of change of the influence of subjects of customs regulation, adaptation of the security system should take place – its saturation with new content and composition of elements and adjustment to new influence of subjects of customs regulation, and adaptation of the security system should become the basis for the enterprise adaptation in general. The article offers to consider adaptation dually: on the one hand, as the “response” of the enterprise security system to deforming influence from subjects of customs regulation within the bio-organisational approach (actually, in this case it is possible to speak about a certain ectogenesis of an enterprise in time); on the other hand, as a set of specific predictable and previously prepared actions and measures at an enterprise within the mechanistic approach. The article offers four levels of adaptation of the security system to the impact of subjects of customs regulation: epistemologic, pragmatic, instrumental and organisational.

Key words: economic security of an enterprise, adaptation, subjects of customs regulation.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 9.

Rudnichenko Yevhenii M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Management, Khmelnytsky National University (vul. Instytutaska, 11, Khmelnytsky, 29016, Ukraine)

E-mail: boretsmagistr@rambler.ru

Досліджуючи вплив суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства, ми неодноразово підкреслювали вагомість такого впливу [1, 2], хоча його результативність є сумнівною як з боку підприємств, так і з боку держави. Надмірний тиск фіскальних органів на підприємства створює поле для тіньової економіки і опортуністичної поведінки агентів державних

інститутів. Це відповідно призводить до падіння інвестиційної привабливості вітчизняної економіки і зменшення надходжень у державний бюджет, що потребує невідкладних заходів як зі сторони держави так і підприємств.

В останні десятиліття у наукових дослідженнях спостерігається безсумнівне зростання інтересу до інституційного середовища, що знайшло своє відображення у

працях таких відомих науковців, як Норт Д., Девіс А. [3], Уільямсон О. [4], Кляйн П. [5] та ін. Питання взаємодії державних інститутів із бізнес-середовищем та їх вплив на економічну безпеку підприємств досліджується у працях Козаченко Г. В., Пономарьова В. П., Ляшенко О. М. [6], однак вплив суб'єктів митного регулювання належної уваги не приділялося.

Основним завданням дослідження є визначення сутності та рівнів адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання.

Зазвичай бізнес-середовище реагує на факти надмірного фіскального тиску виведенням капіталу та розробкою схем оптимізації (мінімізації) оподаткування. Фактично, у такій ситуації має місце аллопатія: через надмірний фіскальний та регулюючий вплив обидві сторони економічних відносин – підприємства й держава – втрачають кошти, оскільки підприємства поступово або входять до тіньового сектору економіки, або зменшують обсяги діяльності аж до її припинення або перепрофілювання. Емпірично така аллопатія є підтвердженою за відомою кривою А. Лафера, яка ілюструє залежність обсягу податків, які збираються, від ставки оподаткування. Справедливість такої аллопатії для взаємодії суб'єктів митного регулювання та підприємств не викликає сумніву. А, враховуючи те, що підприємства на сьогодні не мають дієвих механізмів впливу на контролюючі органи (у тому числі й фіскальні) через їхню недостатню публічність та готовність до діалогу із бізнес-середовищем, найбільш оптимальною поведінкою в даних умовах є адаптація до існуючих умов зовнішнього середовища, що потребує відповідної програми заходів, у тому числі, можливо, коригування впливу суб'єктів митного регулювання.

Слід підкреслити, що окреме підприємство, і навіть галузеві або територіальні об'єднання підприємств, на жаль, не можуть здійснювати вплив на діяльність суб'єктів митного регулювання й мають працювати в тому правовому полі й відповідно до того режиму взаємодії із суб'єктами митного регулювання, який фактично склався. Тобто коригування впливу суб'єктів митного регулювання в сьогоденних умовах української економіки є можливим (і потребує відповідного обґрунтування та розроблення конкретних рекомендацій з цього приводу), але постає «доброю волею», яка частіше за все актуалізується не через вплив суб'єктів бізнес-середовища, а внаслідок політичної волі або внутрішніх рішень керівних органів суб'єктів митного регулювання. І саме тому майже єдиним шляхом для підприємства виживати в умовах зміни векторів впливу суб'єктів митного регулювання є адаптація.

З позиції економічної безпеки суб'єктів господарювання, на думку Козаченко Г. В., адаптація підприємств є певною мірою універсальним поняттям і передбачає внесення змін в його діяльність задля забезпечення економічної безпеки [6]. Якщо ж більш детально розглядати саме внутрішньосистемну складову адаптації підприємства, то адаптація – це процес зміни факторів внутрішнього середовища підприємства з метою досягнення його фінансової стійкості, забезпечення ефективного виробництва і реалізації продукції, формування та підтримки стабільної системи соціальних відносин, що забезпечує високий рівень споживання та самореалізації працівників в умовах кількісного і / або якісного зміни факторів зовнішнього середовища функціонування підприємства [7]. Наведені трактування

дещо відрізняються від базового (біологічного) підходу, який був визначальним у подальшій міждисциплінарній експансії зазначеного поняття, адаптація – це розвиток нових біологічних властивостей у організму, популяції, виду, біоценозу, що забезпечують їх нормальну життєдіяльність при зміні умов навколишнього середовища [8]. Беручи до уваги той факт, що з числа підсистем підприємства як цілісної системи, що працює в певних умовах зовнішнього середовища, саме система економічної безпеки забезпечує його цілісність, стійкість (тобто, комплексно безпеку), у першу чергу для забезпечення успішного функціонування підприємства в умовах змінення впливу суб'єктів митного регулювання має відбутися саме адаптація системи економічної безпеки – насичення її новим змістом, складом елементів, пристосування її до нового впливу суб'єктів митного регулювання, а вже адаптація системи економічної безпеки має стати основою для адаптації підприємства в цілому. Фактично, у такому разі слід говорити про двоступеневу адаптацію: на першому етапі має відбутися адаптація системи економічної безпеки підприємства як комплексного інструменту, який має забезпечити стійкість та безпеку підприємства за будь-яких умов зовнішнього середовища (хоча при цьому слід ще раз підкреслити, що за певного «критично токсичного» рівня впливу зовнішнього середовища, й у тому числі суб'єктів митного регулювання, діяльність підприємства стає просто неможливою за будь-яких зусиль з боку системи економічної безпеки та незважаючи на будь-який її рівень, склад, можливості тощо); за результатами адаптації системи економічної безпеки підприємства, як комунікаційно-захисного елементу системи підприємства в цілому, який здійснює комунікації між підприємством і зовнішнім середовищем, здійснюється адаптація підприємства в цілому.

Беручи до уваги той факт, що в основу опису впливу суб'єктів митного регулювання на підприємство та опису реакції окремих підприємств та їх груп було покладено біоорганізаційний підхід, адаптацію планується розглядати дуально – з одного боку, як «відповідь» системи економічної безпеки підприємства на деформуючий вплив з боку суб'єктів митного регулювання в межах біоорганізаційного підходу (фактично, у такому разі можна говорити про певний ектогенез підприємства у часі); з іншого боку – як сукупність конкретних прогнозованих і заздалегідь конструйованих дій та заходів на підприємстві в межах механістичного підходу. Така дуальність дозволяє забезпечити цілісність сприйняття адаптації як закономірної реакції у межах взаємного впливу в системі «суб'єкт митного регулювання-підприємство», так і розглянути конкретні заходи щодо проведення адаптації для конкретного підприємства.

Враховуючи основні положення еволюційної економіки та біоорганізаційного підходу як епістемологічної основи, яка в контексті дослідження взята за основу для опису впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства, адаптацію системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання пропонується розуміти як пристосування до нових умов зовнішнього середовища підприємства шляхом коригування змісту, розвитку специфічних рис і властивостей системи з метою формування необхідних результатів функціонування, які така система економічної безпеки здатна забезпечити через необхідні внутрішні зміни, що дозволяють підтримувати необхідний для підпри-

емства рівень економічної безпеки, з урахуванням існуючих і потенційних змін умов існування, що відбуваються під впливом суб'єктів митного регулювання як стосовно відповідної екологічної ніші, так і стосовно відокремлено підприємства як окремого її учасника.

На основі використання методу методологічної експансії з урахуванням взятого за основу біоорганізаційного підходу для пояснення взаємодії суб'єктів митного регулювання із підприємством це дозволяє пояснювати адаптацію системи економічної безпеки через можливість виконання її основного завдання – перманентного забезпечення й підтримки економічної безпеки підприємства – в умовах впливу суб'єктів зовнішнього середовища, у тому числі суб'єктів митного регулювання.

При цьому варто підкреслити, що процес адаптації системи економічної безпеки має постійний характер (особливо у вітчизняних реаліях) і потребує належного інструментального забезпечення, а використовувані інструменти мають забезпечувати належну гнучкість адаптивним змінам за рахунок їх максимальної універсальності. Якщо будь-яка система розвивається, то неможливо говорити про її постійний рівноважний стан, але необхідно підкреслити її більш гнучку адаптивність в такому стані. Адаптивна система – це система, яка автоматично змінює внутрішню форму організації стійких взаємозв'язків з метою збереження або досягнення оптимального її стану [9, с. 546]. З цього приводу стосовно адаптації системи економічної безпеки підприємства в контексті впливу суб'єктів митного регулювання слід додати, що наявність кризових явищ в економіці в цілому, швидкі зміни у фінансній сфері, значний дефіцит державного бюджету обумовлюють створення несприятливого зовнішнього середовища функціонування підприємств за рахунок «тиску» інституційних структур. І в такій ситуації адаптація середнього та малого бізнесу в Україні на сьогоднішній день нагадує ситуацію класичної дарвінівської ідеї «боротьби за виживання». Сталий неефективний стан призводить до збільшення витрат інституційної адаптації [9, с. 547]. А це на пряму веде до актуалізації завдання адаптації системи економічної безпеки підприємства.

Фактично, стосовно адаптації системи економічної безпеки до впливу суб'єктів митного регулювання слід розглянути чотири рівні: епістемологічний, прагматичний, інструментальний та організаційний. Їхній опис подано в *табл. 1*.

Слід підкреслити, що кожен із запропонованих рівнів адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання має свою цінність.

Епістемологічний рівень розкриває чітко визначений зміст адаптації та описує відносини суб'єктів митного регулювання із підприємством за допомогою певних когнітивних інструментів або дескриптивних підходів. Зміст епістемологічного рівня є доволі абстрактним і може, на перший погляд, бути невідчутним, але, зважаючи на його узагальнюючий характер, саме цей рівень насправді є фундаментом адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання. У межах дослідження зміст епістемологічного рівня розкривається в базових теоріях, що пояснюють глибинні процеси взаємодії суб'єктів митного регулювання та системи економічної безпеки підприємства, враховуючи при цьому специфіку поведінки державних інститутів та опортуністичну поведінку їх агентів.

Прагматичний рівень дозволяє визначити дієві заходи пристосування системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання. Зміст прагматичного рівня адаптації, у межах дослідженої взаємодії суб'єктів митного регулювання та підприємства, має нормативний характер, оскільки без удосконалення нормативної складової (в ідеалі з обох сторін взаємодії) неможливо говорити про легітимне та дієве удосконалення системи економічної безпеки підприємства. Прагматичний рівень адаптації повинен обов'язково враховувати реалії функціонування суб'єктів митного регулювання для адекватної розробки і реалізації запропонованих заходів, що дозволяє з мінімальними витратами у чинному нормативно-правовому полі швидко впровадити їх у практику.

Інструментальний рівень забезпечує безпосередню реалізацію процесів адаптації за рахунок використання дієвих інструментів економіко-математичного моделювання, сценарного прогнозування та інших методів, що дозволяють реалізувати визначені на епістемологічному та прагматичному рівні підходи та конкретні заходи. Також забезпечується постійний моніторинг адаптаційних змін з метою коригування та удосконалення загального процесу адаптації підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання.

Інструментальний рівень не може задовольняти у повному обсязі вимогам адаптаційних змін без належного організаційного забезпечення. Тому на *організаційному рівні* відбувається узгодження різних рівнів адаптації та організація внутрішньосистемних елементів адаптації, тобто приведення у відповідність інструментального забезпечення вимогам і засобам, що об'єктивізуються на прагматичному рівні.

Розглянуті рівні адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання тісно пов'язані один з одним, що більш наочно подано в *табл. 2*.

Таблиця 1

Рівні адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання

Рівень	Зміст рівня
Епістемологічний	Розуміння системи економічної безпеки, розуміння сутності адаптації, підхід до опису взаємодії підприємства та суб'єкта митного регулювання
Прагматичний	Конкретні дії та заходи пристосування системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання, вимірювання адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання
Інструментальний	Управлінські інструменти, прийоми, методи для проведення пристосування системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання, моніторингу такого впливу, його сценарного прогнозування тощо
Організаційний	Рекомендації та дії щодо підготовки та забезпечення подальшого використання всіх необхідних складників інструментального рівня для забезпечення актуалізації складників прагматичного рівня

Рівні адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання

Рівень	Метафоричний зміст рівня	Наслідки відсутності актуалізації рівня
Епістемологічний	Як розуміти адаптацію? Як описати адаптацію? Як розуміти взаємовідносини та вплив суб'єктів митного регулювання та підприємства?	Недостатність обґрунтування необхідності адаптаційних змін. Ігнорування глибинних процесів взаємовідносин підприємства та суб'єктів митного регулювання. Домінування елементів боротьби, а не адаптації підприємства до негативного впливу зовнішніх суб'єктів, що фактично створює нові загрози і ризики, а не забезпечує стабільне функціонування системи економічної безпеки підприємства
Прагматичний	Які конкретні дії мають бути здійснені для адаптації? Які заходи будуть найбільш дієвими?	Відсутність програми адаптації системи економічної безпеки підприємства з чітким визначенням найбільш дієвих заходів
Інструментальний	Які інструменти застосовувати для адаптації? Чи відповідає інструментальне забезпечення наявним реаліям взаємодії суб'єктів?	Неможливість реалізації програми адаптації внаслідок відсутності відповідного інструментального забезпечення
Організаційний	Які організаційні заходи необхідно реалізувати для адаптації? Чи достатній рівень взаємоузгодження елементів адаптаційних змін?	Недостатня узгодженість елементів програми адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання. Відсутність системи моніторингу адаптаційних змін

З метою більш докладної характеристики кожного з виділених рівнів адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання із використанням методу ключових питань в табл. 2. розглянуто метафоричний зміст рівня – шляхом конкретизації питання, відповідь на яке дає зміст кожного рівня, а також подано наслідки відсутності актуалізації рівня, тобто ті негативні події або явища, які виникають щодо адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання у разі недостатньої його актуалізації.

Так, на епістемологічному рівні розглядаються фундаментальні питання адаптації та взаємодії, без ретельного дослідження яких незрозумілі подальші дії з формування програми адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання.

Основними питаннями прагматичного рівня є визначення дієвих заходів, які повинні бути основою розробки самої програми адаптації, причому така програма повинна передбачати і вибір відповідних інструментів, без використання яких вона просто буде мати декларативний характер

з відсутністю корисних для підприємства наслідків. Причому працівники підприємства, і особливо вище керівництво, повинні чітко усвідомлювати позитивні наслідки такої адаптації для виділення відповідного фінансування і включення базових елементів програми адаптації у плани стратегічного розвитку підприємства. Лише за таких умов система економічної безпеки підприємства зможе адекватно реагувати на виклики і загрози зовнішнього середовища, у тому числі і при взаємодії з суб'єктами митного регулювання.

Співвідношення між рівнями адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання подано на рис. 1.

Співвідношення між рівнями адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання є таким. Фундаментальним постає епістемологічний рівень. Саме він визначає порядок наповнення інших рівнів адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання, зокрема організаційного та інструментального рівнів. Організаційний рівень, у свою чергу, дозволяє збалансувати елементи ін-

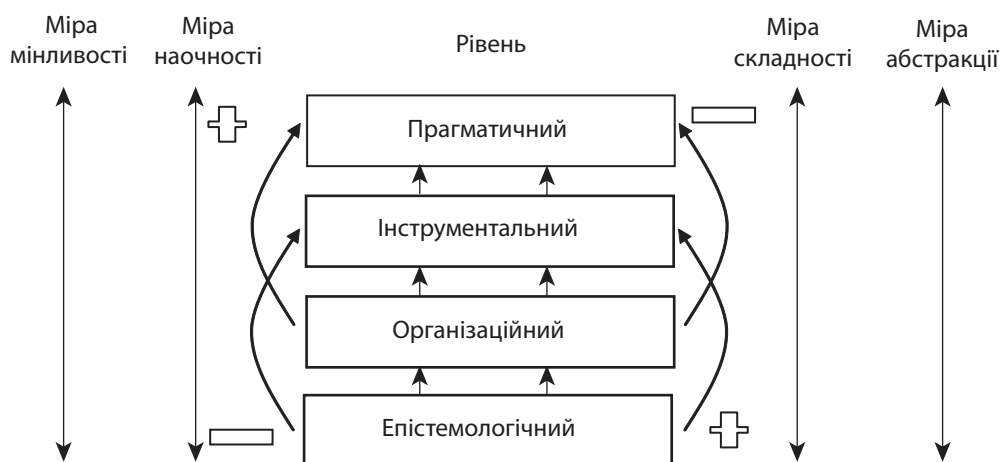

Рис. 1. Співвідношення між рівнями адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання

струментального і прагматичного рівнів з метою розробки дієвої програми адаптації, що обумовлює набір певних інструментів і нормативних положень, програм, інструкцій.

На організаційному рівні здійснюється вибір засобів управлінського впливу, які в результаті повинні забезпечити швидкість та дієвість адаптаційних змін. Прагматичний рівень повинен відповідати тим вимогам, які були визначені на попередніх рівнях, і враховувати реальну можливість реалізації заходів адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання. Така ієрархія рівнів адаптації дає розуміння природи процесу адаптації і дозволяє більш ґрунтовно підійти до процесу реалізації адаптації на практиці.

ВИСНОВКИ

Враховуючи сутність та рівні адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання, слід зазначити, що вони розрізняються за розглянутими мірами наочності мінливості, складності та абстракції. Причому таке розрізнення для окремих запропонованих мір є діаметрально протилежним – у сформованій піраміді рівнів епістемологічний рівень, який постає найбільш фундаментальним, має найвищу складність та абстракцію, водночас він є найменш наочним та найменш мінливим. Тобто визначення фундаментальних положень адаптації та взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем та окремими суб'єктами передбачає значний рівень абстракції, оскільки відмінності в діяльності підприємств дещо нівелюються, а визначальним, наприклад, є сам факт участі підприємства у ЗЕД. Тому складно розробити уніфіковані підходи, однак при їх визначенні, мінливість не буде мати суттєвого значення.

Організаційний рівень буде мати дещо менший рівень складності та абстракції у порівнянні з епістемологічним рівнем, хоча і вище середнього. Водночас він є дещо більш наочним і мінливим, хоча і менше середнього рівня в ієрархії. Заходи організаційного характеру передбачають більш конкретизовані рішення у межах підприємства, що дещо звужує інформаційне поле та зменшує рівень абстракції, хоча вони повинні передбачати мінливість прийнятих рішень та загальних перспектив розвитку підприємства.

Інструментальний та прагматичний рівні будуть характеризуватися все більшою конкретизацією пропозицій та засобів адаптаційних змін з можливістю гнучкого реагування на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі. Хоча складність рекомендацій буде все ж таки доволі істотною, їх абстрактність може звестися до нуля внаслідок чіткого нормативного забезпечення процесів адаптації, а також розроблення відповідних програм, положень та інструкцій.

Таким чином, дослідивши сутність адаптаційних змін та рівні адаптації, підкреслимо, що процес адаптації системи економічної безпеки підприємства до впливу суб'єктів митного регулювання повинен відбуватися з урахуванням співвідношень між такими рівнями і обов'язковим регламентуванням зазначених процесів у нормативних документах. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія: в 3 т. Т. 2 / За заг. ред. Г. В. Козаченко. – Луганськ : ТОВ "Віртуальна реальність", 2012. – 318 с.
2. Рудніченко Є. М. Опортуністична поведінка суб'єктів реалізації фіскальної функції держави в контексті економічної

безпеки: погляд з позиції агентської теорії / Є. М. Рудніченко // Бізнес Інформ. – 2013 – № 6. – С. 18 – 23.

3. Davis L. Institutional Change and American Economic Growth / L. Davis, D. North. – Cambridge, 1971.

4. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контрактация / Науч. ред. и вступ. статья В. С. Катькало. – Спб. : Лениздат; CEV Press, 1996. – 702 с.

5. Klein P. G. New Institutional Economics / P. G. Klein [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://encyclo.findlaw.com/0530book.pdf> (10.07.2013)

6. Козаченко Г. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.

7. Зяблицкая Н. В. Оценка адаптационных возможностей промышленных предприятий : монография / Н. В. Зяблицкая. – НВ: Изд-во «Приобье», 2005. – 103 с.

8. Медична енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://academic.ru/dic.nsf/enc_medicine/1429/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F

9. Миколенко Е. П. Адаптация экономических систем к условиям глобализации: институциональный аспект / Е. П. Миколенко // Европейский вектор экономического развития. – 2012. – № 2 (13). – С. 545 – 548.

REFERENCES

Davis, L., and North, D. *Institutional Change and American Economic Growth*. Cambridge, 1971.

Klein, P. G. "New Institutional Economics" <http://encyclo.findlaw.com/0530book.pdf>

Kozachenko, G. V., Ponomaryov, V. P., and Liaschenko, O. M. *Ekonomicheskaja bezopasnost predpriiatiia: sushchnost i mekhanizm obespecheniia* [Economic security of the enterprise: the nature and mechanism of support]. Kyiv: Libra, 2003.

"Medychna entsyklopediia" [Medical Encyclopedia]. http://academic.ru/dic.nsf/enc_medicine/1429/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F

Mykolenko, E. P. "Adaptatsia ekonomicheskikh sistem k usloviam globalizatsii: institutsionalnii aspekt" [Adapting economies to globalization: the institutional aspect]. *Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku*, no. 2 (13) (2012): 545-548.

Rudnichenko, Ye. M. "Opornystychna povedinka sub'iektiv realizatsii fiskalnoi funktsii derzhavy v konteksti ekonomichnoi bezpeky: pohliad z pozytsii ahentskoi teorii" [Opportunistic behavior of actors implementing fiscal functions of the state in the context of economic security: a view from the position of the agency theory]. *Biznes Inform*, no. 6 (2013): 18-23.

Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo [The system of economic security: state, region, enterprise]. Luhansk: Virtualna realnist, 2012.

Uiliyamson, O. I. *Ekonomicheskije instituty kapitalizma. Firmy, rynki, «otnoshencheskaia» kontraktatsiia* [Economic Institutions of Capitalism. Firms, markets, "relational" contracting]. St. Petersburg: Lenizdat; CEV Press, 1996.

Ziablitskaia, N. V. *Otsenka adaptatsionnykh vozmozhnostey promyshlennykh predpriiatiy* [Evaluation of adaptive capacity of industrial enterprises]. Nizhnevartovsk: Priobe, 2005.